

PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS APRAŠE NURODYTOS INFORMACIJOS PAGRINDIMO APRAŠAS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

Plėtos programos pažangos priemonės kodas ir pavadinimas	14-001-09-01-03 „Stiprinti vystomojo bendradarbiavimo sistemos, didinančios Lietuvos minkštąją galią, veiksmingumą“
Nacionalinio pažangos plano uždavinys	9.1. Stiprinti atstovavimą Lietuvos interesams tarptautinėje erdvėje ir diasporos politiką.
Plėtos programa	2022–2030 metų plėtos programos valdytojos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos užsienyje matomos ir įtakingos Lietuvos plėtos programa
Atsakinga institucija (koordinuojančioji institucija)	Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija

II SKYRIUS SIEKIAMAS POKYTIS

PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS LAUKIAMAS POKYTIS

Įgyvendinus plėtos programos pažangos priemonę 14-001-09-01-03 (PN) „Stiprinti vystomojo bendradarbiavimo sistemos, didinančios Lietuvos minkštąją galią, veiksmingumą“ (toliau – Priemonė), bus sprendžiama 2022–2030 metų plėtos programos valdytojos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos užsienyje matomos ir įtakingos Lietuvos plėtos programoje įvardyta problema – esamas Lietuvos atstovavimas tarptautiniuose formatuose neužtikrina visų užsienio politikos tikslų įgyvendinimo, vystomojo bendradarbiavimo politikos įgyvendinimo priemonės nevisiškai išnaudojamos Lietuvos minkštajai galiai stiprinti, o oficialios paramos vystymuisi (toliau – OPV) kriterijus atitinkančių vystomojo bendradarbiavimo veiklų apimtys nesiekia Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų.

Remiantis 2021–2030 m. Nacionaliniu pažangos planu, siekiant 9 strateginio tikslo „Stiprinti Lietuvos įtaką pasaulyje ir ryšius su diaspora“ ir stiprinant dalyvavimą vykdant vystomojo bendradarbiavimo politiką, **bus užtikrintas Lietuvos tarptautinio įsipareigojimo iki 2030 m. OPV skirti ne mažiau kaip 0,33 proc. bendrųjų nacionalinių pajamų (toliau – BNP) įgyvendinimas.** Atsižvelgdama į tai, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (toliau – Užsienio reikalų ministerija) siekia, kad Lietuvos teikiama parama vystymuisi laipsniškai didėtų ir ilgalaikėje perspektyvoje atitiktų tarptautinius Lietuvos įsipareigojimus. Lietuva, 2004 m. tapusi ES nare, įsipareigojo teikti OPV. 2005 m. gegužės 24 d. Europos Vadovų Tarybos išvadose numatyta, kad po 2004 m. ES valstybėmis narėmis tapusios šalys iki 2015 m. OPV skirs ne mažiau kaip 0,33 proc. BNP, o šalys, kurios ES narėmis tapo iki 2004 m., – 0,7 proc. BNP. Šie įsipareigojimai buvo pakartoti 2015 m. gegužės 26 d. Tarybos išvadose, numatant naują įgyvendinimo terminą iki 2030 m. OPV įsipareigojimai akcentuojami ir 2015 m. rugsėjo 25 d. valstybių vadovų patvirtintoje JT darnaus vystymosi darbotvarkėje iki 2030 m. (toliau – Darbotvarkė iki 2030 m.). Pastaraisiais metais pasiekta nedidelė pažanga (nuo 0,12 proc. 2018 m. iki 0,14 proc. 2021 m.), tačiau ji nėra pakankama, nes Lietuvos rodiklis išlieka vienas mažiausių Europos Sąjungoje. Spartesnis paramos vystymuisi didėjimas galimas tik nuosekliai planuojant ir skiriant vystomojo bendradarbiavimo veiklai papildomų biudžeto asignavimų.

Įgyvendindama Priemonę, Lietuva prisideda prie Darnaus vystymosi horizontaliojo principo šalyse partnerėse ir sustiprina pastangas įgyvendinti tarptautinius susitarimus darnaus vystymosi srityje, visų pirma – Darbotvarkę iki 2030 m. Lietuva nuosekliai vykdo tęstinę ir veiksmingą vystomojo

bendradarbiavimo veiklą, kuria prisidedama prie darnaus vystymosi tikslų (toliau – DVT) įgyvendinimo šalyse partnerėse. **Remdamasi Darbotvarke iki 2030 m., Lietuva savo iniciatyvomis prisideda prie taikos pasaulyje didinimo, ekonominio augimo ir socialinio stabilumo skatinimo, skirtumų tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių mažinimo bei besivystančių šalių integravimo į pasaulio ekonomiką.** Remiantis Vystomojo bendradarbiavimo strateginėmis kryptimis 2022–2025 m., vykdamas vystomojo bendradarbiavimo veiklas daugiausia dėmesio skiriama 4, 5, 7, 13, 16 ir 17 DVT, t. y. skurdo mažinimui, kokybiškam švietimui, lyčių lygybei, klimato kaitos švelninimui, teisės viršenybei, veiksmingoms institucijoms ir pasaulinei partnerystei, kad būtų įgyvendinti DVT. Taip pat, siekiant struktūrinių pokyčių šalyse partnerėse, teikiama parama tokiose vystomojo bendradarbiavimo srityse kaip skaitmeninimas, moterų ir mergaičių įgalėjimas bei kova su korupcija.

Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje pabrėžiama būtinybė didinti tikslingą paramą demokratijos ir laisvės erdvės plėtrai Europos Sąjungos kaimynystėje ir už jos ribų, užsibrėžiant tikslą kiek įmanoma greičiau priartėti prie tarptautinius išsipareigojimus atitinkančio finansinės paramos vystomajam bendradarbiavimui dydžio ir atitinkamai atkuriant Lietuvos užsienio politikos vystomojo bendradarbiavimo potencialą. Taip pat akcentuojamas siekis didinti Lietuvos dvišalę paramą vystymuisi, kuri taip pat užtikrintų ir visapusišką Lietuvos institucijų, verslo ir nevyriausybinių organizacijų įsitraukimą į tarptautinių paramos teikėjų lėšomis finansuojamų programų ir projektų įgyvendinimą.

Vadovaujantis Vystomojo bendradarbiavimo strateginėmis kryptimis ir atsižvelgiant į nuolat kintančius ir, Lietuvos požiūriu, aktualiausius geopolitinius iššūkius (ypač poreikį atkurti pokario Ukrainą), Lietuvos užsienio politikoje 2023–2025 m. numatoma nuosekliai stiprinti vystomojo bendradarbiavimo indėlį (Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano (toliau – VPNĮP) 12.1.15 veiksmas). **Numatyta plėtoti dvišales ir daugiašales partnerystes, visapusiškai naudotis 2022 m. patvirtinta įtraukia ir su biudžetinais metais nesusieta lankstaus vystomojo bendradarbiavimo veiklų finansavimo sistema, kurios pagrindą sudaro Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo (toliau – Fondo) galimybės (VPNĮP 12.1.16 veiksmas).**

Vystomojo bendradarbiavimo srityje įgyvendinus kokybinius pokyčius tikimasi, kad ši užsienio politikos priemonė taps prioritetine Lietuvos užsienio politikos kryptimi, kad bus efektyviai išnaudotos jos teikiamos galimybės ir tuo pačiu užtikrintas tarptautinių išsipareigojimų – iki 2030 m. OPV skirti ne mažiau kaip 0,33 proc. BNP – įgyvendinimas, o tai padės įtvirtinti gerą Lietuvos įvaizdį tarptautinėje bendruomenėje ir išlaikyti patikimos veikėjos reputaciją tarptautinių santykių srityje.

OPV yra valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų teikiama parama ir humanitarinė pagalba besivystančioms šalims. Kasmetinis OPV įtraukimas į apskaitą atliekamas remiantis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) Paramos vystymuisi komiteto parengtomis gairėmis dėl statistinių ataskaitų teikimo. Remiantis gairėmis, kaip OPV į apskaitą yra įtraukiama tik iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojama parama ir humanitarinė pagalba besivystančioms šalims bei teritorijoms, įtrauktoms į EBPO Paramos vystymuisi komiteto sudarytą sąrašą, ir norint įgyvendinti tarptautinius išsipareigojimus, reikia didinti biudžetinio finansavimo apimtį.

III SKYRIUS ALTERNATYVŲ ANALIZĖ

PIRMASIS SKIRSNIS PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS ALTERNATYVOS

Vystomasis bendradarbiavimas yra neatskiriama Lietuvos užsienio politikos, kuria siekiama taikos, skatinti ekonominį augimą ir socialinį stabilumą pasaulyje, mažinti skirtumus tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių, integruoti besivystančias šalis į pasaulio ekonomiką, spręsti klimato kaitos iššūkius,

dalį. Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo pagrindas yra laisvės ir demokratijos darbotvarkė, reformų įgyvendinimo patirties perdavimas šalyse partnerėse ir DVT įgyvendinimas.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politika įgyvendinama teikiant dvišalę ir daugiašalę paramą vystymuisi. Dvišalė parama vystymuisi gali būti teikiama įgyvendinant projektus ir programas, susijusius su technine parama, deleguotuoju bendradarbiavimu, pagalba šalies partnerės prekybos sistemai vystyti, privačiam sektoriui plėtoti ir pilietinei visuomenei stiprinti, tarptautinių paramos teikėjų lėšomis vykdomų projektų ir programų bendrasis finansavimas, taip pat teikiant paramą biudžetui. Daugiašalė parama vystymuisi teikiama mokant privalomus bei savanoriškus įnašus ir įmokas į vystomojo bendradarbiavimo veiklą vykdančius ar koordinuojančius fondus ir tarptautines organizacijas, tarptautines finansų institucijas, įskaitant dalį įmokų į Europos Sąjungos (toliau – ES) biudžetą. Didžiausią Lietuvos OPV dalį (apie 72 proc. 2019–2021 m. laikotarpiu) sudaro privalomos Lietuvos įmokos į ES biudžetą, įskaitant Europos plėtros fondą. Likusią dalį sudaro Užsienio reikalų ministerijos ir kitų Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų indėlis teikiant dvišalę ir daugiašalę paramą vystymuisi.

EBPO duomenimis, 2020 m. 41 proc. pasaulio OPV buvo skiriama per daugiašales organizacijas¹, o kita dalis priskirtina dvišalei paramai. Kol kas apie 4/5 Lietuvos skiriamos OPV sudaro privalomosios įmokos tarptautinėms organizacijoms ir ES biudžetui, o dvišalė OPV, kuri pagal savo pobūdį labiausiai prisideda prie šalies užsienio politikos stiprinimo ir turėtų sukurti didžiausią politinę ir ekonominę grąžą, yra akivaizdžiai nepakankama. Todėl formuojant Lietuvos biudžetą svarbu užtikrinti ne tik asignavimų apimtį, bet ir dvišalės ir daugiašalės paramos konvergenciją.

VPNIP (12.1.16 veiksmas) numatoma didinti Lietuvos indėlį teikiant dvišalę paramą vystymuisi. Dvišalė parama padeda valstybėms donorėms užsitikrinti savo strateginių interesus ir užmegzti ilgalaikius ryšius su paramą gaunančiomis šalimis. Taip pat ji suteikia valstybėms donorėms daugiau galimybių kontroliuoti skiriamas paramos lėšas, o atlikdamos dvišalius lėšų pervedimus jos gali taikyti geresnes atskaitomybės ir projektų įgyvendinimo priežiūros priemones. Lietuvos institucijos, verslo ir nevyriausybinės organizacijos, dalyvaudamos įgyvendinant projektus, įgyja ne tik naujų žinių ir vertingos patirties, bet taip pat turi galimybę gauti ir finansinės naudos, kuri skiriama už projekto veiklų įgyvendinimą, ir proporcingą atlygį už didelės vertės projekto administravimą.

Didinant Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos veiksmingumą ir siekiant pažangos įgyvendinant tarptautinį Lietuvos įsipareigojimą OPV skirti ne mažiau kaip 0,33 proc. BNP, 2021–2022 m. buvo įgyvendinta sisteminė vystomojo bendradarbiavimo politikos reforma, kurios pagrindą sudarė Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymo pakeitimai ir įgyvendinamųjų teisės aktų priėmimas siekiant sukurti sąlygas ir prielaidas įgyvendinti kokybinius ir kiekybinius šios politikos pokyčius. **Pagrindinis reformos siekiant naujo kokybinio pokyčio rezultatas – įsteigtas Fondas.** Efektyvus, Lietuvos užsienio politikos prioritetais paremtas Fondui skirtų lėšų panaudojimas yra priemonė, galinti reikšmingai prisidėti prie Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimo. Fondo nuostatuose numatyta, kad lėšos naudojamos dvišalei paramai teikti, taip pat tarptautinių paramos teikėjų lėšomis finansuojamų programų ir projektų nacionaliniam bendrajam finansavimui užtikrinti. Pabrėžtina, kad Fondas nėra saistomas metinio biudžeto sudarymo taisyklių, yra atviras kitiems finansavimo šaltiniams ir užtikrina reikiamą daugiamečio programų rengimo lankstumą, taip sukuriant sąlygas įgyvendinti didesnės apimties programas ir projektus (įskaitant ir tiesioginio finansavimo). Įkūrus Fondą atsirado galimybių įgyvendinti didelės apimties ir reikšmingą pridėtinę vertę kuriančius, ypač ES biudžeto lėšomis bendrai finansuojamus vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos projektus. Didesnės apimties projektai daugiau prisideda prie šalies žinomumo stiprinimo, nes yra labiau matomi tiek šalių partnerių, tiek valstybių donorių.

¹ OECD (2022), “Comparing multilateral and bilateral aid: A portfolio similarity analysis”, OECD Development Co-operation Directorate, OECD Publishing, Paris.

Remiantis Strateginio valdymo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 292 „Dėl Strateginio valdymo metodikos patvirtinimo“ (toliau – Metodika) 89.4.5 papunkčiu, atliekama tik vienos alternatyvos analizė, kai sprendimai dėl konkrečių pažangos priemonės veiklų finansavimo jau yra priimti ir (arba) veiklos yra pradėtos vykdyti. 2021 m. gruodžio 15 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1096 „Dėl Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo nuostatų bei Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo valdybos institucinės sudėties patvirtinimo“, o 2022 m. birželio 9 d. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro įsakymu Nr. V-197 patvirtintas Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo veiklos aprašas, kuriame nustatoma Fondo lėšų naudojimo tvarka dvišalei paramai teikti bei tarptautinių paramos teikėjų lėšomis finansuojamų programų ir projektų nacionaliniam bendrajam finansavimui užtikrinti. Fondas pradėjo veikti 2022 m. pabaigoje, į jį jau buvo pervestos Užsienio reikalų ministerijos tęstinės veiklos lėšos, atrinkti ir pradėti įgyvendinti pirmieji Fondo remiami vystomojo bendradarbiavimo projektai. Atsižvelgiant į tai, yra nagrinėjama tik viena alternatyva – lėšų pervedimas į Fondą bei jų tikslingas ir efektyvus panaudojimas.

Alternatyva Nr. 1 „Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo finansavimas“.

Veikla – Vystomojo bendradarbiavimo projektų finansavimas.

Fondo galimybės priklausys nuo skiriamo finansavimo ir Lietuvos tikslų, todėl, siekiant tarptautinių įsipareigojimų, Fondas kasmet turėtų augti. Lietuvos įsipareigojimui įgyvendinti taip pat būtina sutelkti visų Lietuvos institucijų pastangas didinant vystomojo bendradarbiavimo lėšų dalį, skiriamą OPV. Užsienio reikalų ministerija savo ruožtu skatina valstybės ir savivaldybių institucijas bei įstaigas vystomojo bendradarbiavimo veiklai skirti daugiau asignavimų, tačiau negali šio proceso svariau įtakoti. Minėti pokyčiai yra esminė sąlyga ir prielaida Lietuvai įgyvendinti tarptautinį įsipareigojimą OPV iki 2030 metų skirti 0,33 proc. BNP. Pažymėtina, kad didesnis kitų institucijų indėlis paspartintų minėto rodiklio pasiekimą, tačiau šios išlaidos dažnu atveju taip pat būtų finansuojamos iš valstybės biudžeto asignavimų. Alternatyvoje vertinama ir pateikiama informacija tik apie Lietuvos valstybės biudžeto lėšas, nes OPV yra laikoma tik valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų teikiama parama ir humanitarinė pagalba besivystančioms šalims. Kitų paramos teikėjų – privataus verslo, pilietinės visuomenės, kitų valstybių, filantropinių organizacijų, fondų bei kitų paramos teikėjų lėšos galėtų prisidėti prie šalių paramos gavėjų darnaus vystymosi, bet tai nebūtų apskaitoma kaip Lietuvos OPV.

Pažangos lėšų poreikis alternatyvai įgyvendinti – 116,7 mln. eurų.

Siekiant didinti paramos apimtį ir iki 2030 m. nuosekliai artėti prie rodiklio reikšmės – OPV veiklai skirti 0,33 proc. BNP, planuojama, kad n-1 metais numatytos lėšos pažangai, n metais būtų planuojamos kaip tęstinės veiklos palaikymo išlaidos (šiam tikslui per 8 metus iki 2030 m. turės būti numatyta 364 mln. eurų.). Šios lėšos taip pat būtų skiriamos vystomojo bendradarbiavimo projektams per Fondą finansuoti, taip palaikant pasiektą pažangą artėjant prie užsibrėžto tikslo.

Tikslinės grupės – besivystančios valstybės, kurioms Lietuva yra įsipareigojusi teikti OPV.

ANTRASIS SKIRSNIS

PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS GERIAUSIOS ALTERNATYVOS PASIRINKIMAS

Metodikos 89.5 punkte numatoma, kad pažangos priemonės veiklos turi būti analizuojamos taikant sąnaudų ir naudos analizės (toliau – SNA) arba sąnaudų ir veiksmingumo analizės (toliau – SVA) metodus, išskyrus atvejus, kai suderinęs su Portfelio valdytoju pažangos priemonės valdytojas arba pažangos priemonės koordinatorius gali naudoti savo poreikiams pritaikytą analizės priemonę. Įgyvendinamos Priemonės atveju SNA nėra tinkama dėl pokyčio, kurio siekiama vykdant veiklą, specifikos. Pirmia, pačia priemonės veikla yra didinamas Fondas, kurio buvimas pats savaime nekuria naudos tol, kol iš jo nėra skiriami pinigai konkrečioms pokyčių kuriančioms veikloms įgyvendinti, kurios negali iš anksto būti

numatytos šioje Priemonėje ir atitinkamai įvertintos taikant SNA. Antra, yra sunku įvertinti Priemonėje planuojamų Fondo finansuojamų investicijų socialinę ir ekonominę naudą, nes vystomojo bendradarbiavimo iniciatyvos yra orientuotos į paramą besivystančioms šalims, todėl jos ir gauna didžiausią naudą, o ekonominę naudą, kurią gauna Lietuva, įvertinti yra sudėtinga. Nors įgyvendinant vystomojo bendradarbiavimo projektus Lietuvos verslui aktualiose pasaulio rinkose sudaroma galimybė užmegzti naujus verslo ryšius, plečiamos verslo įmonių eksporto į naujas rinkas galimybės ir sudaromos sąlygos eksporto rinkų diversifikacijai bei prekių ir paslaugų eksporto skatinimui, Priemonės įgyvendinimas pirmiausia skirtas Lietuvos minkštajai galiai stiprinti, geram Lietuvos įvaizdžiui tarptautinėje bendruomenėje įtvirtinti ir patikimos tarptautinių santykių veikėjos reputacijai išlaikyti, o tai gali būti sunku įvertinti pinigine verte. Tokio pobūdžio nauda dažnai nėra tiesioginė ir iš karto matoma ir ją galima lengviau įvertinti taikant kokybinio vertinimo kriterijus. Išaugus eksportui verslo sektoriuje naudos, kurią galima gauti bent Priemonės lygmeniu, vertė nėra tiksli dėl labai didelio prielaidų neapibrėžtumo (projektų atveju tokio vertinimo galimybės yra didesnės), tuo labiau, kad ne visais atvejais toks poveikis apskritai gali būti. SVA metodo taikymas taip pat nėra tikslingas, nes jis iš esmės yra skirtas geriausiai problemos sprendimo alternatyvai atrinkti, o Priemonėje analizuojama tik viena alternatyva. Be to, atsižvelgus į galimą įvairių iš Fondo skiriamos paramos projektams spektrą, būtų sudėtinga, jei apskritai įmanoma, nustatyti bendrą racionalų pokyčio rodiklį, kurį lyginant su planuojamomis išlaidomis būtų galima gauti informacijos apie prasmingą investicijos efektyvumą.

Atsižvelgiant į Metodikoje nurodytų SNA ir SVA metodų taikymo galimybių, kurios numatytos šioje Priemonėje, ribotumą ir siekiant užtikrinti lėšų panaudojimo efektyvumą ir veiksmingumą, vertinimas atliekamas Fondo finansuojamų vystomojo bendradarbiavimo veiklų atrankos, įgyvendinimo ir vertinimo pagal nustatytus kriterijus (geografiniai, tematiniai, projektų atrankos, vertinimo ir stebėsenos kriterijai ir pan.) etapuose. Tokiu būdu daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos minkštosios galios didinimui ir kokybinei analizei, vertinant tai, kokiais principais ir tvarka vadovaujantis yra skirstomos ir naudojamos Fondo lėšos.

Teikiant OPV, labai svarbu ne tik užtikrinti pakankamą finansavimą tarptautiniams įsipareigojimams įgyvendinti, bet ir tinkamą bei efektyvų, labiausiai Lietuvos interesus atitinkantį paramos lėšų panaudojimą. Plėtodama dvišalį vystomąjį bendradarbiavimą Lietuva, pasinaudodama sukaupta patirtimi ir turimu potencialu, šalyse partnerėse siekia abipusės naudos: veiksmingai dalytis sukaupta patirtimi su ES Rytų partnerystės valstybėmis, skleisti šią patirtį kituose regionuose, kuriuose vyksta pokyčiai, ir stiprinti šalies įvaizdį. Lietuvos parama šalims partnerėms taip pat grindžiama poreikiu plėsti prekybos ir investicijų geografiją, daugiausia dėmesio skiriant šalims, kuriose galima tikėtis geriausio rezultato, kuris svarbus Lietuvai ir šalims partnerėms. Lietuvos pagalba besivystančioms šalims kuriant įtraukesnę visuomenę stiprina šalių partnerių ekonomiką ir žmogaus teisių apsaugą bei padeda vystyti pilietinei visuomenei.

Užsienio reikalų ministerijoje veikia Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos teikimo komisija, sudaryta užsienio reikalų ministro įsakymu ir vadovaujama viceministro, kuriam pavesta kuruoti Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos teikimo klausimus. Ši komisija svarsto ir, vadovaudamasi Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptimis bei aktualumo, veiksmingumo, tęstinumo užtikrinimo ir skaidrumo kriterijais, teikia Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministrui rekomendacijas dėl savanoriškų įnašų ir įmokų į vystomojo bendradarbiavimo veiklą vykdančius ar koordinuojančius fondus, tarptautines organizacijas ir tarptautines finansų institucijas mokėjimo (iš Užsienio reikalų ministerijos asignavimų).

Vadovaudamasi Fondo veiklos aprašu, sprendimą dėl Fondo lėšų skyrimo priima Fondo taryba. Tarybą sudaro 7 nariai, kuriuos deleguoja Užsienio reikalų ministerija, Finansų ministerija, Centrinė projektų valdymo agentūra (toliau – CPVA), Lietuvos informacinių ir ryšių technologijų įmonių asociacija „Infobalt“, Lietuvos savivaldybių asociacija, nevyriausybinės organizacijos, veikiančios vystomojo bendradarbiavimo srityje. Fondo tarybos darbą organizuoja Užsienio reikalų ministerija, o CPVA atlieka

Fondo administratoriaus ir sekretoriato funkciją. Taigi, priimant sprendimus dėl fondo lėšų panaudojimo dalyvauja net tik valstybės ir savivaldos institucijų, bet ir nevyriausybinų organizacijų bei verslo asociacijų atstovai. Fondo taryba svarsto ir kasmet tvirtina CPVA parengtas metines Fondo veiklos ir finansines ataskaitas, o prireikus inicijuoja veiklos ir (arba) finansinį auditą.

Fondo lėšomis įgyvendinami projektai yra atrenkami ir finansuojami pagal skelbiamus konkursus arba vykdant tiesioginį finansavimą. Užsienio reikalų ministerija, vadovaudamasi Vystomojo bendradarbiavimo strateginėmis kryptimis, rengia koncepcijas, kurias svarsto Fondo taryba ir kurios įtraukiamos į kvietimą teikti Projektų paraiškas. Projektų paraiškas gali teikti Lietuvos ir užsienio valstybių juridiniai asmenys, įvairios organizacijos, jų padaliniai ir fiziniai asmenys. Siūlomų projektų išlaidos turi būti racionalios, pagrįstos ir atitikti ekonomiškumo principą. Fondo lėšomis negali būti finansuojami ginklai, karinė ir kita panaši įranga, branduolinės technologijos, kurios nėra skirtos taikiems tikslams siekti, prabangos prekės, paslaugų ar dovanų įsigijimas ir kita veikla, prieštaraujanti Lietuvos užsienio politikos interesams. Projektų paraiškos turinio ir išlaidų pagrįstumo vertinimą atlieka CPVA ir Užsienio reikalų ministerijos darbuotojai. Fondo tarybos sprendimu vertinimą gali atlikti ir nepriklausomi ekspertai. Už paraiškos turinio ir išlaidų pagrįstumo vertinimo proceso organizavimą yra atsakinga CPVA.

Siekiant užtikrinti tinkamą lėšų panaudojimą, pasirašius projekto įgyvendinimo sutartį su projekto vykdytoju visu projekto įgyvendinimo metu vykdomos įvairios projekto stebėsenos veiklos: 1) rizikos vertinimas atliekamas iš karto pasirašius sutartį, taip pat kas tris mėnesius per visą projekto įgyvendinimo laikotarpį (atsižvelgiant į nustatytą rizikos lygį, projektui taikomos skirtingos rizikos valdymo priemonės); 2) projektų vykdytojai privalo pateikti informaciją apie planuojamas projekto veiklas ne vėliau kaip prieš 5 dienas. Taip užtikrinama galimybė stebėti informaciją ir vykdyti patikras vietoje. Šių patikrų tikslas – išsiaiškinti, ar projektai įgyvendinami pagal projekto įgyvendinimo sutartį; 3) projekto įgyvendinimo pažangos vertinimas: projektų vykdytojai privalo pateikti projekto įgyvendinimo pažangos ataskaitą kiekvienų projekto įgyvendinimo metų viduryje. Atsižvelgiant į vertinimo rezultatus, gali būti taikomos papildomos priemonės (pavyzdžiui, patikros vietoje, rizikos lygio padidėjimas, projekto įgyvendinimo sutarties keitimas ir kt.); 4) projekto įgyvendinimo vertinimas: projekto vykdytojai privalo pateikti projekto įgyvendinimo ataskaitą kiekvienų projekto įgyvendinimo metų pabaigoje ir projekto pabaigoje (jei skiriasi). Įvertinus ir patvirtinus projekto įgyvendinimo ataskaitą, projekto vykdytojui kompensuojamos per ataskaitinį projekto įgyvendinimo laikotarpį patirtos išlaidos.

Visomis pirmiau išvardytomis priemonėmis bus siekiama užtikrinti kuo didesnę skiriamų lėšų efektyvumą ir naudą, atitinkamus vertinimus atliekant tose proceso vietose, kuriose gaunama visa reikiama informacija ir galima priimti sprendimus, taip užkertant kelią neefektyviam lėšų panaudojimui. Atsižvelgiant į šios Priemonės specifiškumą, geriausiems projektams nustatyti taikomas atrankos kriterijū, kurie užtikrintų planuojamos paramos panaudojimo racionalumą, veiksmingumą ir ekonomiškumą, metodas yra labiausiai tinkama priemonė, galinti pakeisti Metodikoje numatytų analizės metodų taikymą. Atitinkamai atsižvelgus į visus pirmiau minėtus argumentus, šis Projektų atrankos kriterijū taikymo metodas suderintas su Portfelio valdytoju, kaip pakankamas lėšų panaudojimo efektyvumui ir naudai įvertinti šioje Priemonėje.

Fondo įsteigimo tikslas – siekti dvišalės ir daugiašalės paramos konvergencijos. Fondo nuostatuose numatyta, kad lėšos naudojamos dvišalei paramai teikti, taip pat tarptautinių paramos teikėjų lėšomis finansuojamų programų ir projektų nacionaliniam bendrajam finansavimui užtikrinti. Lietuva, gavusi daugiau lėšų skyrimo priemonių (tiesioginio finansavimo projektai), tapo lankstesne ir patikimesne valstybe donore. Lietuvos geografinių vystomojo bendradarbiavimo kryptių prioritetą teikiamas ES Rytų partnerystės valstybėms – Ukrainai, Moldovai, Sakartvelui, taip pat Armėnijai ir Baltarusijos žmonėms, Artimųjų Rytų, Vidurinės Azijos ir Afrikos valstybėms. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2021 m. gruodžio 27 d. įsakymu, buvo patvirtintos Vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys 2022–2025 m., kuriomis sukurtos planavimo ir valdymo sąlygos nuoseklesnei, racionalesnei ir tvaresnei

vystomojo bendradarbiavimo politikai įgyvendinti. Jomis nustatomos politikos gairės ir siekiama remti veiksmingą vystymosi politiką, padedančią siekti darnaus vystymosi tikslų, atsižvelgiant į šalių partnerių poreikius. Kartu buvo patvirtintos vystomojo bendradarbiavimo strategijos 2022–2025 m., skirtos atitinkamiems regionams ir šalims – Afrikai, Armėnijai, Artimiesiems Rytams, Sakartvelui, Ukrainai, Uzbekistanui. Rengiant minėtus dokumentus vyko konsultacijos su suinteresuotosiomis šalimis, visų pirma su Nacionaline vystomojo bendradarbiavimo komisija, kurią sudaro Lietuvos valstybinių institucijų ir įstaigų, savivaldos, nevyriausybinių organizacijų ir verslo atstovai. Pažymėtina, kad 2017 m. į atnaujintos Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos sudėtį buvo įtrauktos 5 svarbiausios Lietuvos skėtinės verslo struktūros.

Siekiant tinkamai atsižvelgti į šalies partnerės poreikius ir sudaryti sąlygas darniai plėtoti ekonomikos, socialinę ir aplinkos sritis šalyje partnerėje, svarbų vaidmenį atlieka ir Lietuvos diplomatinės atstovybės. Per jas Lietuva palaiko nuolatinį dialogą ir koordinavimą su šalies partnerės institucijomis, šalyje veikiančiomis tarptautinėmis organizacijomis ir pilietine visuomene. Diplomatinė atstovybė kasmet atlieka šalies, kurioje (ar kuriai) yra akredituota, vystomojo bendradarbiavimo poreikių analizę ir parengia vystomojo bendradarbiavimo veiksmų planą, kurį teikia derinti Užsienio reikalų ministerijos Vystomojo bendradarbiavimo departamentui. Atsižvelgiant į suderintus vystomojo bendradarbiavimo veiksmų planus, tęsiamos ar inicijuojamos naujos paramos besivystančioms šalims iniciatyvos.

Svarbu pabrėžti, kad **esminiu Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo prioritetu tampa Ukraina**, kuriai dėl Rusijos pradėto karo nuo 2022 m. teikiama vis didesnė įvairiapusė parama. Iki karo, atsižvelgdama į Ukrainos poreikius, Lietuva nuosekliai tęsė gerosios patirties perdavimą, taip įgyvendindama ES ir Ukrainos asociacijos susitarimą (AA/DCFTA), teikė paramą nuo Krymo aneksijos ir konflikto Rytų Ukrainoje nukentėjusiems Ukrainos piliečiams, rėmė valstybės institucijų gebėjimų stiprinimą, švietimo ir sveikatos apsaugos reformų vykdymą ir verslumo skatinimą. Lietuvos ekspertai perdavė sukauptą patirtį viešųjų finansų valdymo, teisės viršenybės reformų ir konkurencijos srityse.

Prasidėjus karui Ukrainoje iš esmės pasikeitė paramos poreikiai. Dėl užmegztų tiesioginių institucinių ryšių Lietuvos institucijos galėjo greitai reaguoti – siūsti skubią ir tikslią paramą (humanitarinę pagalbą ir finansinę bei ekspertų paramą). Lietuva taip pat yra viena pirmųjų valstybių, prisidedančių prie Ukrainos infrastruktūros atkūrimo ir pradeda vykdyti visuomeninės Ukrainos infrastruktūros atstatymo projektus. Fondo lėšomis remiamas pirmųjų Ukrainos atstatymo projektų įgyvendinimas už maždaug 11 mln. eurų. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. rugsėjo 14 d. pasitarime (pasitarimo protokolas Nr. 33) nutarta, kad pirmieji atstatymo projektai, kaip vystomojo bendradarbiavimo veikla, bus finansuojami iš valstybės biudžeto asignavimų, lėšas skiriant per Fondą. Kartu nuspręsta, kad **ateityje dvišaliai infrastruktūros atkūrimo projektai, kuriems pritaria Vyriausybė, kaip vystomojo bendradarbiavimo veikla, būtų finansuojami iš valstybės biudžeto asignavimų, lėšas taip pat skiriant per Fondą** ir stengiantis į Fondą pritraukti papildomų nacionalinių ir tarptautinių partnerių lėšų. Karo suniokotų švietimo ir mokymo patalpų, susisiekimo infrastruktūros atstatymas bei namų netekusių asmenų laikinas apgyvendinimas bus pagrindiniai Lietuvos prioritetai remiant Ukrainos atstatymą. Taip pat toliau ketinama vykdyti projektus, skirtus šalies viduje perkeltų asmenų socialinėms ir ekonominėms sąlygoms gerinti, padėti Ukrainos institucijoms įgyvendinti reformas, būtinas tolesnei šalies integracijai į ES, taip pat stiprinti nepriklausomą žiniasklaidą.